

LEGKEDVESEBB KÉPEM

Ács József: A mi utcánk

TRIPOLSKY GÉZA

Nehéz eldöntennem, hogy ez valóban a legkedvesebb vagy egyik legkedvesebb képe gyűjteményemnek. Olyan nehéz mint pontosan meghatározni, hogy Ács József miben volt a legnagyobb: a festészetben, a pedagógiai munkában vagy a képzőművészeti kritikában. Az utóbbi alatt nem írásait, inkább beszélgetésekben elhangzott véleményét értem. Nagyot alkotott volna az, aki magnetonnal a zsebében részt vett volna a kötetlen, éjszakába, sőt másnapba nyúló beszélgetéseken. Sajnos, ehhez semmi lehetőségünk nem volt.

Ács tulajdonképpen mégis elsősorban képzőművész. Ha valaki megérdemelne egy alaposan előkészített monográfiát, az elsősorban megboldogult barátunk. Össze kellene tehát szedni az Ács-képeket, -rajzokat, -freskókat, -mozaikokat, -kísérleti alkotásokat – aztán válogatni, elemezni és írni. Ez viszont olyan vállalkozás lenne, mint a magyar népdal hősének vallomása, hogy kedvese kedvéért a tenger vizét kanállal kimerné.

Ács József munkásságának bemutatása tehát csak parciális lehet. Legjobb ismerői is csak esetleg kismonográfia írására vállalkozhatnak. Természetesen magamat sem tartom kivételnek. Pedig a negyvenes években már nem ismerősök, hanem barátok voltunk. 1943-ban a főgimnáziumi tanár portrét festett egy hetedikes gimnazistáról. Jó ez a kép, az illető mégis másikat tart legkedvesebbnek.

A művész tehát már élt és működött Zentán. Rajztanár volt. Amikor az ötvenes évek elején ismét megjelent, hazulról hazajött. Azt a munkát végezte, amit azelőtt. A várossal és lakóival könnyen felvette a kapcsolatot. Régi barátai, ismerősei örömmel fogadták. A ház, amelyiknek egyik részét „bérelte”, az anyósáé volt. Az utcát valamikor Damjanich Jánosról nevezték el, majd a rigómezei hős, Miloš Obilić nevét kapta. Zenta legrégebbi részén, a halászok

és egyéb vízenjárók ősei laktak itt. Tóth Mihály, az első világháború után fiatalon elhunyt ember építette, és felesége örökölte. Itt lakott négy gyermekével haláláig. Egy fia volt, a Meštrović által elismert és Zágrábban tanuló, de tizenkilenc éves korában elhunyt Tóth József. A legidősebb lány, Margit alapította a Tóth József Gyűjteményt, a legfiatalabb, Etelka meg Ács József felesége lett. A virágokat áruló özvegyasszonynak egy gyermeke tehát művésznek indult, a másik művészetkedvelő, a harmadik meg művészfeleség lett.

Érdekes ház volt ez. Elöl egy szoba-konyhás épület, utána ugyancsak két helyiség volt, majd nagyméretű fészker következett, belül ugyancsak nagy góréval. A kertben külön méhes volt. Az udvar több lakóház portájával érintkezett, mert az utcában a legnagyobb volt. A gyerekek felnövése és kiröppenése után mindezt egy özvegyasszony lakta. Évtizedekig nem változott itt semmi. Megállt az idő. Egy ideig a második szoba-konyhás épületet kis létszámú család lakta, aztán a legidősebb lány két ikergyermekével, majd Ács József és családja. Az első épület mellett széles veranda húzódott meg egy szekrényvel, asztallal, kanapéval és néhány széssel felszerelve. Tavasztól őszig ez volt a ház legmozgalmasabb része. Etel néni meg a neki segítő asszonyok itt kötötték a másnapi piacra kerülő virágcsokrokat. Volt ott mindenféle virág,

Ács József: A mi utcánk

még „szép ember szakálla” is, ami miatt sokat tréfálkoztak az édesanyám vezérletével.

Szóval a közelben laktunk. A házak egymás mellett voltak, tehát lakói gyakran találkoztak. Magam mindennap megfordultam a szomszédban, mert Etel néni nagyon szerette a gyerekeket. Meg is dolgoztatott bennünket: a három eperfa meg a nagy málnatábla termését mi ráztuk le, illetve szedtük edényekbe. Minden „dolgozót” természetben fizetett. Annyit ehetett a termésből, amennyi jólesett neki.

Ács a tanári munka mellett mindig festett. A negyvenes évekből persze kevesebb műve maradt meg. Fordulópontot az 1952-es esztendő jelentett, vagyis a művésztelep megalakulása. A nyár folyamán, őt is számítva, hat művész állította föl a festőállványt a város utcáin meg a Tisza-parton. Határozott programról nem beszélhetünk, határozott stílusról még kevésbé. De lelkesedésről és lendületről igen. Konjović ismerte a bácskai tájat s a megérkezése utáni napon már nemcsak megkezdte, hanem be is fejezte első zentai képét. Ács szintén a telep indulásának kezdetén festette *A mi utcánk* című képét. Nálam van a festmény. Utcarészletet ábrázol, házvégekkel, akácfaakkal. Az egyensúlyt egy sötétbarna nádtető és a kocsíút sara tartja. A világosabb foltok, a házvégek adnak némi reményt. A jobb alsó részen egész házvég, a bal oldalon csak ezt ellensúlyozó távolabbi házfalak kapnak fényt és nyújtanak némi reményt. Az égen komor szürke felhők uralkodnak, nehezednek a tájra. Az egész képet akácfatörzsek és -ágak hálózik, lózzák be, mintha óriás pók szötte volna be az utca csendjét.

Azzal, hogy egyetlen idős asszony figurája látható az alsó sarokban és a fehér házvég felé tart, nem győz meg bennünket a festő arról, hogy itt valóban élnek. A sötét színek súlyossága, a lomb nélküli fák és a kép közepét kitöltő sáros út olyan hangulatot kelt, hogy itt csak voltak emberek, de egy vihar szinte mindent kipusztított.

Széles ecsetkezeléssel készült expresszionista kép látunk. Gyűjteményem egyik-másik darabját mintha ugyanez a kéz festette volna. Azonosak a színek, az ecsetkezelés. A régi *Adai országút* is ilyen felfogásban készült: a kép nagy részét nehéz ugar tölti ki, amelyet csenevész fásor szegélyez. Ankica Oprešnik alkotása. Hasonló a hangulata egy 1954-ben készült Milan Kerac-képnek is, aki néhány évvel később a kép kétharmadát súlyos fekete földdel töltötte ki. Konjović-hatás? Nem egészen, mert Milan Konjović képei a fekete kontúrok ellenére sem lehangolóak.

Megszabadultunk a ránk erőszakolt úgynevezett szocialista realizmustól. Új feltételek között dolgozhattunk, szabadon és függetlenül. S a művészek egy részét mégis kételyek táplálták. A szubjektív művészeti fölfogás nagyobb teret kapott, de nem mindig éltek vele. A különbözőség alapvető esztétikai elv lett.

A látott tárgy, az objektív világ, a természethez való tartozás érzése mégis bizonyos megkötöttséget eredményezett. Féltünk a múlt visszatérésétől? Nem hittünk abban, hogy valóban szabadok vagyunk életmódban és művészetben? Sajnos a bácskai ember kételyei jogosak voltak. Ezt most negyven-egynéhány év után tapasztaljuk. Most, amikor a művésztelepi mozgalom lassan kiszikkad, mint a bánáti szikes. Amikor a művészre ránehezednek a megélhetési gondok, a családfenntartás, az általános elszegényedés. A társadalom úgy támogatja a képzőművészeket, hogy egy napra hívja meg őket. A művész a képek eladásából az anyagra valót sem tudja előteremteni. Tessék hát lelkesedni!